

تطهیر درآمدهای قاچاق مواد مخدر

در حقوق داخلی و اسناد بین‌الملل*

- رضا عباسپور^۱
□ علی واعظ طبسی^۲

چکیده

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر با هدف جلوگیری از کشف منابع درآمدهای نامشروع و مصرف دارایی تطهیرشده برای فعالیت‌های عمدتاً قانونی صورت می‌پذیرد. این جرم در حقوق بین‌الملل بر خلاف حقوق داخلی مورد توجه قرار گرفته است. آنچه در این مقاله می‌آید تبیین عناصر متشکله تطهیر عواید ناشی از جرم در مفهوم عام و جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر در مفهوم خاص و مذاقه در مفهوم، ویژگی، اهداف و آثار آن است. پیشنهاد می‌شود که قانون‌گذار در قوانین و مقررات مربوط به مواد مخدر، تطهیر درآمدهای حاصل از فروش، خرید، تولید و ترانزیت مواد مخدر را به طور صریح جرم‌انگاری نماید. بدین منظور نویسندگان راهکارهایی را ارائه می‌کنند.

واژگان کلیدی: مواد مخدر، تطهیر، پول‌شویی، درآمدهای ناشی از جرم.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۶/۱ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۲/۱۸.

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد گناباد (نویسنده مسئول) (abbaspor@yahoo.com).

۲. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد (avt.vaez@yahoo.com).

منظور از تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر این است که درآمدهایی که از ارتکاب جرم مذکور به دست آمده است، با هدف سرپوش گذاشتن بر جرم منشأ یعنی قاچاق مواد مخدر و مشروع جلوه دادن آن، تبدیل یا انتقال یابد و مقامات ذیصلاح با این انتقال و تبدیل نتوانند خاستگاه نامشروع این عواید را شناسایی کنند و تشخیص دهند. این عمل ابتدا در حقوق بین‌الملل جرم‌انگاری شد و معاهداتی پیرامون مبارزه با آن میان دولت‌ها منعقد گردید و پس از آن به تدریج به حقوق داخلی راه یافت. در حقوق ایران، قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶، صرفاً به تعریف جرم پول‌شویی به طور کلی پرداخته است و تعریف خاصی از تطهیر درآمدهای ناشی از قاچاق مواد مخدر ارائه نکرده است. پدیده تطهیر می‌تواند اثر بالقوه مخربی بر اقتصاد و امنیت کشور داشته باشد و در ضمن، پیامدهای اجتماعی مانند افزایش جرم، فساد اداری، هزینه‌های اجتماعی و بی‌ثباتی را در پی داشته باشد.

بدین‌سان، بررسی مفهوم، ویژگی، اهداف و آثار تطهیر عواید جرم، به معنای اعم و جرم قاچاق مواد مخدر، به معنای اخص و مطالعه رویکرد حقوق داخلی و کنوانسیون‌های بین‌المللی لازم است. بر همین اساس ابتدا مفهوم تطهیر عواید ناشی از جرم و سپس مراحل تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر بررسی می‌شوند. در ادامه به تحلیل عناصر تطهیر، ویژگی‌های تطهیر عواید و اهداف پرداخته می‌شود و در نهایت آثار تطهیر به بحث گذاشته خواهد شد.

۱. مفهوم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر

اولین سند بین‌المللی که الزامات و تعهداتی را برای دول امضاکننده ایجاد نموده است تا عمل تطهیر عواید نامشروع را در حوزه قوانین داخلی جرم‌انگاری نمایند، کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان مصوب ۱۹۵۳ دسامبر ۱۹۸۸، معروف به «کنوانسیون وین» است. در این کنوانسیون تنها جرمی که می‌تواند موضوع جرم تطهیر واقع شود، قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان است. بر طبق بند ۳ ماده ۳ کنوانسیون مذکور، تطهیر عواید ناشی از جرم عبارت است از:

تبدیل یا انتقال اموال با علم بر اینکه چنین اموالی ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر می‌باشد یا ناشی از عمل مشارکت در چنین جرمی هستند، به منظور اختفا یا انحراف منشأ غیر قانونی مال یا به منظور کمک به کسی که در ارتکاب چنین جرمی نقش داشته تا از آثار قانونی عمل ارتكابی خود بگریزد (جزایری، ۱۳۸۳: ش ۴۲-۴۳/۱۸۰).

با توجه به اولین سند بین‌المللی که عمل تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر را به طور رسمی جرم‌انگاری نموده است، می‌توان گفت که منظور از تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر می‌تواند تبدیل یا انتقال درآمدهای حاصل از جرم قاچاق مواد مخدر، اعم از پول یا هر گونه مالی، با قصد مخفی نمودن منشأ مجرمانه عواید حاصله باشد. به عبارت دیگر، در تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر مقصود این است که هر گونه عوایدی که از ارتکاب جرم مذکور به دست آمده است، با هدف سرپوش گذاشتن بر جرم قاچاق مواد مخدر و به منظور مشروع جلوه دادن عواید حاصله، تبدیل یا انتقال یابد و مقامات ذی‌صلاح به واسطه چنین انتقال و تبدیلی نتوانند جهت نامشروعی را که این عواید از آن حاصل شده است شناسایی کنند و تشخیص دهند.

البته تبدیل و انتقال صرفاً مصداقی برای مشروع جلوه دادن عواید حاصل از ارتکاب جرم قاچاق مواد مخدر است و ممکن است که این عواید به طرُق دیگری قانونی جلوه داده شوند. بنابراین تطهیر درآمدهای قاچاق مواد مخدر را می‌توان «مشروع جلوه دادن عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر به هر شیوه‌ای» دانست.

تطهیر عواید جرم اگرچه در حوزه حقوق داخلی نیز جرم‌انگاری شده، ماهیتی بین‌المللی و فراملی دارد. بنابراین برای بررسی دقیق‌تر مبنای قانونی این جرم باید علاوه بر رویکرد حقوق داخلی، به مهم‌ترین و مؤثرترین زمینه این جرم‌انگاری در کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز اشاره نمود.

در حوزه حقوق داخلی، قانون‌گذار ایرانی در قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶، صرفاً به تعریف جرم پول‌شویی پرداخته و تعریفی از تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر ارائه نکرده است. ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی مقرر می‌دارد:

جرم پول‌شویی عبارت است از: الف- تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیر قانونی با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه

ارتکاب جرم به دست آمده باشد. ب- تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن با علم به اینکه به طور مستقیم یا غیر مستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد. ج- اخفا یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده است.

اگرچه با مذاقه در این ماده مشاهده می‌کنیم که قانون‌گذار ایرانی از حوزه تعریف پول‌شویی خارج شده و در واقع به تعریف تطهیر عواید جرم پرداخته و عنصر مادی جرم تطهیر پول را به عنصر مادی تطهیر عواید جرم تسری داده است، لیکن در صدر ماده تأکید بر تعریف جرم پول‌شویی دارد (دفتر بررسی‌های اقتصادی: ۱۳۸۲: ش ۲۶۸/۳۷).

افزون بر این، قانون‌گذار در ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی ۱۳۸۶ با الگوبرداری از ماده ۶ کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جنایات سازمان‌یافته فراملی به تعریف جرم پول‌شویی پرداخته است.^۱ نکته حائز اهمیت اینکه به رغم کنوانسیون‌های بین‌المللی و معاهدات منطقه‌ای و قوانین مختلف در باب تطهیر عواید جرم و پول‌شویی، مبنای قانونی جرم تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر را باید در کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان ۱۹۸۸ جستجو کرد؛ زیرا بند ب از ماده ۳

۱. ماده ۶ کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جنایات سازمان‌یافته فراملی اشعار می‌دارد:

«اول: هر دولت متعهد بر طبق اصول اساسی حقوق داخلی خود تدابیر قانونی و سایر تدابیر لازم برای جرم‌انگاری اعمال ذیل را چنانچه به طور عامدانه صورت بگیرد، اتخاذ خواهد نمود:

۱. الف) تبدیل یا انتقال دارایی با علم به اینکه دارایی مزبور از عواید حاصله از جرم است به منظور مخفی کردن یا تغییر دادن منشأ غیر قانونی این دارایی یا کمک به شخصی که در ارتکاب جرم اصلی مشارکت دارد و برای فرار از عواقب قانونی اعمال خود؛

ب) اخفا یا کتمان ماهیت حقیقی یا منشأ یا محل یا کیفیت تصرف در آن یا نقل و انتقال یا مالکیت یا حقوق متعلق به آن با علم بر اینکه این دارایی از عواید حاصل از جرم می‌باشد.

۲. منوط به مفاهیم اساسی نظام حقوقی خود؛

الف) تحصیل دارایی یا تصرف در آن یا استفاده از آن با علم به اینکه این دارایی از عواید جرم می‌باشد، در هنگام دریافت آن؛

ب) شرکت، همکاری یا تبانی در ارتکاب یا شروع به ارتکاب و معاونت یا مشارکت در ارتکاب یا تسهیل برای ارتکاب هر یک از جرایم موضوع این ماده...».

کنوانسیون مذکور^۱ به جرم‌انگاری تطهیر کلیه درآمدهای قاچاق مواد مخدر می‌پردازد (تطهیر خاص)، این در حالی است که سایر کنوانسیون‌ها به تطهیر عواید سایر جرایم اعم از قاچاق مواد مخدر، فحشا، قاچاق انسان و... اشاره دارند (تطهیر عام). اما باید قبل از تحلیل ارکان جرم پول‌شویی، مراحل مختلف آن را نیز شناخت.

۲. مراحل تطهیر درآمدهای قاچاق مواد مخدر

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر نیز یک عمل ساده نیست، بلکه در سه مرحله صورت می‌پذیرد. در هر یک از این مراحل، باندهای تبهکاری و مجرمان، شیوه‌های مختلفی را به کار می‌برند. این مراحل ممکن است گاهی به صورت هم‌زمان و در جریان یک انتقال انجام شود و گاهی نیز در اشکال متفاوت و جداگانه صورت گیرد.

۱-۲. مرحله جاسازی

مجرمان در اولین گام بعد از کسب اموال از طریق ارتکاب جرم قاچاق مواد مخدر، مبادرت به سرمایه‌گذاری و یا به عبارت دیگر جاسازی عواید نامشروع این جرم در نظام مالی رسمی و غیر رسمی می‌کنند و برای این امر از شیوه‌های متفاوتی سود می‌برند تا به هدف تطهیر - که عبارت است از قانونی جلوه دادن عواید نامشروع - دست یابند. با توجه به همین فرایند، این مرحله را سرمایه‌گذاری (مرادی، ۱۳۸۷: ۳۵)، جاده‌ی (جعفری، ۱۳۸۴: ۳۰) و جاگذاری (تذهیبی اصفهانی، ۱۳۸۱: ۱۶) نیز نام نهاده‌اند.

لذا در این مرحله، ورود اولیه سرمایه‌ها به سامانه مالی با هدف آسوده‌خاطر نمودن مالک برای به جریان انداختن پول در نظام مالی برای مرحله آتی صورت می‌گیرد (غنچی، ۱۳۷۷: ۱۸). این مرحله شامل به جریان انداختن اموال نامشروع کسب‌شده در مجاری مشروع نیز می‌شود که ممکن است نزد مؤسسات مالی سنتی یا به صورت خرید اوراق بهادار بی‌نام و ارز خارجی یا به کمک قمارخانه‌هایی که مبالغ زیادی پول در

۱. بند ب از ماده ۳ کنوانسیون وین مقرر می‌دارد: «تبدیل یا انتقال اموال با علم به اینکه چنین اموالی ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر می‌باشند یا ناشی از عمل مشارکت در چنین جرمی هستند، به منظور اختفا یا انحراف منشأ غیر قانونی مال یا به منظور کمک به کسی که در ارتکاب چنین جرمی نقش داشته، تا از آثار قانونی عمل ارتكابی خود بگریزد».

آن‌ها در گردش است، انجام پذیرد. بدین‌سان، در این مرحله، شکل وجوه تغییر می‌یابد.

۲-۲. مرحله لایه‌سازی^۱

این مرحله که از آن به «تبدیل» نیز نام می‌برند (خسروی فارسانی، ۱۳۸۱: ۳۸)، بعد از مرحله جداسازی و پس از ورود درآمدهای غیر قانونی حاصل از قاچاق مواد مخدر به نظام مالی، طی فرایند پیچیده مبادلات و نقل و انتقالات صورت می‌گیرد تا منشأ غیر قانونی عواید حاصل از جرم سخت و غیر ممکن شود. این مرحله مشتمل بر محو اثر و رد پای منشأ عواید نامشروع، با به گردش درآوردن آن از طریق عملیات مالی متعدد و مشوه کردن هویت واقعی عملیات است (سلیمی، ۱۳۸۱: ش ۱۳۳/۶).

سازمان‌های جنایی برای اینکه اموال را از منابع غیر قانونی تفکیک کنند و به صورت مشروع جلوه بدهند از روش‌های مختلفی استفاده می‌کنند؛ نظیر اینکه مبالغ سپرده‌شده در حساب‌های بانکی را به صورت ابزار پرداخت مانند چک، کارت‌های اعتباری و سهام درمی‌آورند یا با خرید آثار هنری و عتیقه‌جات و فلزات گران‌بها و دوباره به فروش رسانیدن آن‌ها و با انتقال وجوه به خارج، واریز آن را به یک حساب بانکی دیگر تسهیل می‌کنند. در واقع، تفکیک اموال نامشروع از منشأ مجرمانه آن، طی یک فرایند پیچیده مالی در این مرحله صورت می‌پذیرد.

۳-۲. مرحله ادغام

آخرین مرحله فرایند تطهیر که مرحله نهایی عملیات است، ادغام یا یکپارچه‌سازی نام دارد. در این مرحله، از پول‌های مربوط، برای سرمایه‌گذاری‌های مشروع با هدف به گردش درآوردن این مبالغ در قالب درآمدهای مشروع استفاده می‌شود (بوریکان، ۱۳۸۷: ۳۲۶).

در این مرحله است که مبالغ حاصل از قاچاق مواد مخدر با اقتصاد مشروع و دارایی‌های موجود در سامانه مالی مخلوط می‌شود. وارد کردن مبالغ تطهیرشده در اقتصاد رسمی به نحوی توسط تطهیرکنندگان صورت می‌گردد که ظاهراً به نظر می‌رسد

1. Layering.

از راه قانونی به دست آمده است، چندان که تمیز ثروت قانونی از غیر قانونی بسیار مشکل است (تذهیبی اصفهانی، ۱۳۸۱: ۱۸).

۱۶۱

۳. عناصر تشکیل دهنده جرم تطهیر

ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی با الگوبرداری از ماده ۶ کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ انشا شده است. با توجه به اینکه ماده ۶ کنوانسیون پالرمو عام‌تر از بند ب ماده ۳ کنوانسیون سازمان مبارزه با قاچاق مواد مخدر و داروهای روان‌گردان ۱۹۸۸ است، با مستند قرار دادن ماده ۶ کنوانسیون پالرمو به تبیین عناصر متشکله تطهیر عواید جرم در مفهوم عام و جرم تطهیر درآمدهای قاچاق مواد مخدر در معنای خاص می‌پردازیم.

۳-۱. عنصر مادی

موضوع جرم تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر، اموال یا وجوه حاصل از ارتکاب جرم قاچاق مواد مخدر است. عواید حاصل از جرم بر طبق بند ه از ماده ۲ کنوانسیون پالرمو عبارت است از هر گونه مالی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از طریق ارتکاب یک جرم تحصیل شده باشد و اموالی هم که در تعریف عواید حاصل از جرم به کار رفته است بر طبق بند د این کنوانسیون عبارت است از هر گونه دارایی اعم از مادی یا معنوی، منقول یا غیر منقول، ملموس یا غیر ملموس، اوراق یا اسناد قانونی دال بر داشتن مالکیت یا سهم در این گونه دارایی‌ها.

ماده ۶ کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ که عام‌تر از بند ب ماده ۳ کنوانسیون ۱۹۸۸ است، ارتکاب این اعمال را به عنوان عنصر مادی تطهیر عواید جرم به معنای عام و تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر به طور خاص مطرح کرده است: ۱. تبدیل اموال حاصل از ارتکاب جرم منشأ؛ ۲. انتقال اموال حاصل از ارتکاب جرم منشأ؛ ۳. اخفا یا کتمان ماهیت حقیقی یا منشأ یا محل یا کیفیت تصرف در آن؛ ۴. نقل و انتقال یا مالکیت یا حقوق متعلق به آن؛ ۵. تحصیل دارایی یا تصرف در آن یا استفاده از آن؛ ۶. مشارکت در یکی از اعمال بالا یا انجام هر گونه مشارکت، اقدام یا معاونت دیگر.

مقصود از اخفا یا کتمان ماهیت حقیقی یا منشأ عواید در واقع، گمراه کردن یا

از بین بردن یا انتقال منافع حاصل از قاچاق مواد مخدر و یا رفتار مجرمانه دیگر به منظور مشروع جلوه دادن آنهاست (خسروی فارسانی، ۱۳۸۱: ۲۲).

منظور از تحصیل، تصرف و استفاده از منافع مجرمانه این است که شخص می‌داند که منافع، حاصل از قاچاق مواد مخدر یا رفتار مجرمانه دیگری است و حداقل با ارزش واقعی کمتری تحصیل شده است یا دلایل کافی برای اینکه چنین سوءظنی پیدا کند وجود دارد، با وجود این، آن را تحصیل، تصرف و استفاده می‌نماید (سلیمی، ۱۳۸۱: ۹۳). با توجه به تعاریفی که از جرم تطهیر در کنوانسیون‌های متعدد و قانون مبارزه با پول‌شویی ۱۳۸۶/۱۱/۲ آمده است، تطهیر عواید جرم، البته با تمرکز بر جرم قاچاق مواد مخدر، جرمی مقید است؛ به نظر می‌رسد که این جرم، مقید به قانونی جلوه دادن درآمد جرم قاچاق مواد مخدر و فعالیت‌های مجرمانه دیگر است. بنابراین اگر رفتار مرتکب یا مرتکبان این جرم هیچ‌گاه به قانونی جلوه دادن عواید جرم قاچاق مواد مخدر منجر نشود، جرم مورد نظر محقق نمی‌شود.

۲-۳. عنصر روانی

عنصر روانی جرم تطهیر عواید ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر ابتدائاً از سوءنیت عام تشکیل می‌شود. منظور از سوءنیت عام، اراده خودآگاه فرد در ارتکاب عمل مجرمانه و در واقع عمد در فعل است؛ زیرا همان طور که در بخش اول ماده ۳ کنوانسیون ۱۹۸۸ و در بخش اول ماده ۶ کنوانسیون پالرمو ۲۰۰۰ تصریح شده است اعمال ذیل ماده چنانچه به طور عامدانه صورت بگیرد جرم محقق خواهد شد. بنابراین عمد در رفتار مرتکب یا مرتکبان ضروری است. از این رو عمل متصدی بانکی که بدون آگاهی از منشأ مجرمانه پول‌ها و اعتبارات، برخی عملیات بانکی را بر روی آنها انجام می‌دهد که موجب پنهان‌سازی و تغییر ماهیت مجرمانه این اموال می‌شود، مجرمانه نیست. بنابراین سوءنیت عام، اولین جزء از عنصر روانی تطهیر عواید جرم به معنای عام و تطهیر درآمدها و اموال حاصل از جرم قاچاق مواد مخدر به طور خاص است.

طبق بند ب از بخش اول ماده ۳ کنوانسیون ۱۹۸۸ یکی دیگر از اجزای عنصر روانی در تطهیر عواید جرم قاچاق مواد مخدر، علم به این مطلب است که اموال مزبور،

حاصل از جرم است. به عبارت دیگر، شخص نسبت به غیر قانونی بودن اموال مزبور آگاهی داشته باشد و بداند که آن عواید به واسطه ارتکاب جرم حاصل شده است. در تمام کنوانسیون‌های بین‌المللی، حتی قانون مبارزه با پول‌شویی ۱۳۸۶، علم یکی از شرایط اساسی تحقق جرم تطهیر است.

نکته‌ای که باید بدان توجه کرد این است که ضروری نیست شخص از نوع فعالیت مجرمانه‌ای که اموال و دارایی از آن حاصل شده است شناخت دقیقی داشته باشد، بلکه علم به اینکه مال یا اموال، ناشی از فعالیت مجرمانه است کفایت می‌کند؛ برای نمونه، در بخش اول از قسمت سوم قانون مبارزه با تطهیر پول ۱۹۵۶ آمریکا، عبارت «با علم به اینکه اموالی که در یک طرح تطهیر به کار رفته است نمایانگر عواید حاصل از جرم باشد» بدین معناست که شخص به طور کلی بداند که اموال به کاررفته در طرح تطهیر ناشی از نوعی فعالیت مجرمانه است و نه لزوماً جرمی خاص. بنابراین علم به مجرمانه بودن اموال ناشی از جرم یکی از شرایط اساسی تحقق تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر است و به علت دشواری که اثبات آن برای مقامات اجرایی داشته است، در اغلب قوانین جزایی در این باب، معیار عینی مطمح نظر واقع شده است.

جزء دیگر عنصر معنوی تطهیر عواید ناشی از جرم که باید بدان توجه کرد و در کنوانسیون پالرمو و همچنین قانون مبارزه با پول‌شویی ۱۳۸۶ ایران مورد توجه واقع شده است، ضرورت وجود سوءنیت خاص برای تحقق این جرم است. مرتکب یا مرتکبان باید عمد در اموری داشته باشند که منتهی به قانونی جلوه دادن عواید جرم می‌شود و همان طور که ماده ۲ قانون مبارزه با پول‌شویی ۱۳۸۶ در بند ب اشاره دارد، تبدیل، مبادله یا انتقال عواید جرم باید به منظور پنهان کردن منشأ غیر قانونی آن باشد. به عبارت دیگر پنهان کردن منشأ غیر قانونی و اقدام‌هایی که منتهی به قانونی جلوه دادن عواید حاصل از جرم می‌شود جزء لازم عنصر معنوی و سوءنیت خاص جرم است، همین رویکرد در ماده ۶ کنوانسیون پالرمو در نظر گرفته شده است.

بنابراین وجود سوءنیت خاص در جرم تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر نیز ضروری است. البته در ماده ۶ کنوانسیون پالرمو به وجود انگیزه نیز اشاره شده و فرار از پیامدهای قانونی اعمال مرتکب را مطرح نموده است که به نظر می‌رسد در تحقق جرم

و یا تشدید مجازات مرتکب یا مرتکبان تأثیری ندارد.

بدین ترتیب می‌توان تطهیر عواید جرم قاچاق مواد مخدر را عبارت دانست از: «رفتاری عامدانه که به واسطه آن افراد با علم به اینکه اموال به دست آمده، حاصل ارتکاب قاچاق مواد مخدر است، به طریقی آن‌ها را به قصد فرار از پیامدهای قانونی اعمال خود یا دیگری مشروع جلوه دهند». در این تعریف، تمام ارکان ضروری تحقق جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر مطرح شده و آمده است.

۴. ویژگی‌های جرم تطهیر قاچاق مواد مخدر

شناخت دقیق از ویژگی‌های یک جرم، به درک عمیق از آن جرم و آنگاه ارائه راهکارهای مفید و مؤثر برای مبارزه با آن کمک می‌کند. بنابراین در ادامه به بیان ویژگی‌های جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر می‌پردازیم:

۴-۱. سازمان‌یافتگی

یکی از ویژگی‌های تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر به عنوان یکی از مصادیق جرایم اقتصادی (ابراهیمی، ۱۳۹۲: ش ۵/۱۴۷)، سازمان‌یافته بودن آن است. این جرم دارای ویژگی‌های خاصی نسبت به سایر بزه‌هاست که با بیان تعاریف ارائه‌شده، این ویژگی‌ها مشخص و معین می‌گردند. اصطلاح جرم سازمان‌یافته ابتدا در مطالعات جرم‌شناختی مطرح شد. این مفهوم نخستین بار توسط ادوین ساترلند در کتاب *اصول جرم‌شناسی* (۱۹۲۴) به کار رفته و در دهه‌های اخیر وارد حقوق کیفری داخلی و بین‌المللی شده است.^۱

۴-۲. فراملی بودن

غلبه پدیده جهانی شدن و تسهیل مبادلات و ارتباطات فرامرزی موجب گسترش جنایات سازمان‌یافته فراملی شده و این نکته را به اثبات رسانیده است که نه تنها هیچ کشوری از بلایای آن در امان نیست، بلکه به خاطر فرامرزی بودن آن هیچ دولتی به تنهایی

۱. قانون مبارزه با قاچاق انسان مصوب ۱۳۸۳/۴/۲۸ در رابطه با این موضوع در خور توجه است.

نمی‌تواند به مقابله و انهدام این شبکه‌ها و سازمان‌های مجرمانه بپردازد. در گذشته، تنها جرایمی چون دزدی دریایی، تجارت برده و نیز برخی جرایم جنگی به عنوان جرایم فراملی شناخته شده، مورد تعقیب قرار می‌گرفتند اما از اوایل دهه ۱۹۹۰، جامعه بشری دریافته است که اهمیت و مضارّ جرایمی چون قاچاق زنان و کودکان، قاچاق مهاجران، تطهیر و فساد مالی (ارتشا) بیش از جرایم سنتی فراملی هستند، به گونه‌ای که حتی موجودیت و استقلال سیاسی برخی دولت‌ها را نیز در معرض تهدید قرار داده و می‌دهند (باقرزاده، ۱۳۸۳: ۹).

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر به دو طریق جنبه فراملی به خود می‌گیرد: نخست، در جایی که قاچاقچیان تلاش گسترده‌ای را برای جلوگیری از کشف عملیات مجرمانه خود با راهکارهای قانونی از طریق انتقال اموال به کشورهای که در آن‌ها برخورد قانونی با تطهیر عواید جرم ضعیف است یا فاقد قانون مرتبط هستند و یا دارای قوانین ابتدایی در مبارزه با تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر می‌باشند، انجام می‌دهند؛

دوم، در صورتی که ادغام بازارهای مالی در مجموعه‌ای با ماهیت جهانی و بین‌المللی صورت بگیرد.

۴-۳. تعدد مباشر

ویژگی دیگر جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر که آن را از جرایم سنتی جدا می‌سازد، وجود مباشران متعدد است. تطهیر وجوه و اموال ناشی از قاچاق مواد مخدر همان‌طور که اشاره شد- فرایند و مراحل پیچیده‌ای دارد (جاسازی، لایه‌سازی، ادغام) و به طور قطع ارتکاب آن از سوی فرد واحد، امری مشکل و محال به نظر می‌رسد و تنها از طریق گروه یا سازمان تشکل یافته و منسجم ممکن است، از این رو، مستلزم تعدد مباشر می‌باشد.

بنابراین ارتکاب تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر و قانونی جلوه دادن آن‌ها که از طرق نامشروع و غیر قانونی حاصل شده است با گروهی سازمان یافته محقق می‌شود و ناگزیر جرم را مستلزم وجود مباشران متعدد می‌سازد.

۴-۴. جنبه اقتصادی و مالی

جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر دارای جنبه اقتصادی و مالی است. به عبارت دیگر، جنبه اقتصادی و مالی پدیده تطهیر تا حدی است که می‌توان از آن به عنوان یک جرم اقتصادی نام برد. علت را می‌توان در حجم عظیم درآمدهای ناشی از قاچاق مواد مخدر دانست؛ زیرا همان طور که در قسمت‌های پیشین آمد، قاچاق مواد مخدر سودآورترین تجارت غیر قانونی در سطح جهان است. طبق برآوردها در سطح جهان سالانه بیش از پانصد میلیارد دلار برای خرید مواد مخدر جابه‌جا می‌شود. این مبلغ بیش از تولید ناخالص داخلی اکثر کشورهای جهان است (به استثنای هفت کشور ثروتمند) (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۳: ۲۵۸). این عواید هنگفت موجب بارز شدن جنبه اقتصادی و مالی جرم تطهیر می‌شود. از طرف دیگر، این ویژگی آثار سوئی در اقتصاد کشورها بر جای می‌گذارد که بررسی خواهد شد.

۴-۵. مؤخر بودن عملیات تطهیر نسبت به جرم قاچاق مواد مخدر

عملیات تطهیر که به شیوه‌های مختلفی از قبیل تبدیل عواید، تصفیه پول،^۱ تبدیل پول به سند، تبدیل پول به اشیای مالی،^۲ قاچاق پول، قماربازی، اختلاط اموال،^۳ پوشش‌های تجاری مشروع، تنظیم صورت‌حساب‌های جعلی و... صورت می‌پذیرد، در واقع پس از ارتکاب جرم اصلی یعنی قاچاق مواد مخدر انجام می‌شود. جرم تطهیر زمانی تحقق می‌یابد که جرم منشأ و قاچاق مواد مخدر ارتکاب یافته باشد. به عبارت دیگر، اگر شیوه‌های پیش‌گفته مانند تنظیم صورت‌حساب‌های خلاف واقع و جعلی قبل از ارتکاب جرم قاچاق انجام شود، در این صورت با توجه به شرایط تحقق ارکان جرم تنظیم صورت‌حساب‌های جعلی باید وقوع دو جرم را احراز کرد، نه صرفاً جرم تطهیر را. عمل مجرمان بدین‌سان مشمول تعدد جرم می‌شود و نه جرم واحد با عنوان تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر.

1. Refining.
2. Cash converting into monetary instruments.
3. Blending of funds.

۵. اهداف ارتکاب جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدّر

بررسی اهداف ارتکاب یک جرم می‌تواند گام مثبتی در راستای شناخت راهکارهای مؤثر در کاهش یا پیشگیری از جرم باشد.

۱-۵. پیشگیری از کشف منابع درآمدهای نامشروع

مهم‌ترین هدف جرم تطهیر که در کنوانسیون‌ها و قوانین مربوطه بدان به طور صریح یا ضمنی اشاره شده است، جلوگیری از کشف منابع درآمدهای غیر قانونی است. به عبارت دیگر، مرتکب یا مرتکبان و سازمان‌های مجرمانه با مشروع جلوه دادن عواید حاصل از جرم قاچاق مواد مخدّر سعی می‌کنند از کشف شدن منابع مالی نامشروع جلوگیری کنند. علاوه بر بند ب ماده ۳ کنوانسیون مبارزه با مواد مخدّر و داروهای روان‌گردان ۱۹۸۸ که به این هدف اشاره دارد، ماده ۶ کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جنایات سازمان‌یافته فراملی (کنوانسیون پالمو) نیز اشعار می‌دارد: «... تبدیل یا انتقال دارایی، با علم به اینکه دارایی مزبور از عواید حاصل از جرم است، به منظور مخفی کردن یا تغییر دادن منشأ غیر قانونی این دارایی یا...»، مخفی کردن یا تغییر دادن منشأ غیر قانونی دارایی‌های حاصل از جرم، طریقی برای جلوگیری از کشف منابع مالی نامشروع می‌باشد. به عبارت دیگر، مشروع جلوه دادن عواید حاصل از جرم شیوه‌ای است که به وسیله آن می‌توان از درآمد مکتسبه با آسودگی خاطر بهره گرفت، بی‌آنکه از آشکار شدن منبع اصلی آن خوفی به دل راه یابد. آنچه در این مسیر حائز اهمیت است این است که شخص بتواند توجیه قابل قبول و قانونی برای اموال ناشی از جرم قاچاق مواد مخدّر پیدا کند. اگر شخصی از راه خرید و فروش مواد مخدّر مبالغ و جوهری را به دست آورده باشد، باید برای مأموران و مقامات اجرایی توضیح دهد که ثروت را از کجا به دست آورده و پولی که جهت خرید ماشین، خانه و لوازم صرف کرده از چه طریقی تحصیل نموده است (خسروی فارسانی، ۱۳۸۱: ۳۲).

۲-۵. مصرف دارایی‌های تطهیرشده برای فعالیت‌های غیر قانونی

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدّر، در واقع یک جرم سازمان‌یافته است. این جرم

معمولاً توسط گروه‌های سازمان‌یافته صورت می‌پذیرد. سازمان‌یافتگی دارای ویژگی‌هایی از قبیل: وجود تشکیلات و سازمان، وجود سلسله‌مراتب، منافع مشترک، استمرار و دوام سازمان، وجود راز و رمز در بین افراد و عدم تمرکز بر جرایم خاص است. بنابراین گروه‌های مجرمانه دارای تشکیلات بسیار گسترده‌ای هستند و گاه تعداد افراد مرتبط با این تشکیلات به هزاران نفر می‌رسد. این تشکیلات گسترده که دارای چنین ویژگی‌هایی هستند برای ادامه حیات خود نیازمند منابع مالی گسترده و مستمرند که وجود چنین منابع مالی مستلزم انجام اعمال مجرمانه است.

بنابراین عواید تطهیرشده از جرایم قبلی، مجدداً برای ارتکاب جرایم دیگر به کار می‌رود؛ نخست به خاطر اینکه تشکیلات مجرمانه نیازمند درآمدهای هنگفت هستند و این درآمدها شریان حیاتی آنهاست و بدون فعالیت مستمر، امکان ادامه حیات این سازمان‌ها غیر ممکن است؛ دوم اینکه ارتکاب اعمال مجرمانه بعدی، خود نیازمند استفاده از پول‌های هنگفت برای ارتکاب جرایم مختلف است (غلامی و پوربخش، ۱۳۹۰: ش ۱/۱۱۱). برخی نویسندگان اهداف دیگری همچون مصون نگه داشتن دارایی‌های مشکوک از خطر مصادره و همچنین جلوگیری از کشف جرم مبنا را نیز جزء اهداف جرم تطهیر ذکر نموده‌اند (حیدری، ۱۳۸۲: ۴۱).

بدین‌سان، تطهیر عواید قاچاق مواد مخدر با هدف جلوگیری از کشف منابع درآمدهای نامشروع و مصرف دارایی‌های تطهیرشده برای فعالیت‌های غیر قانونی صورت می‌پذیرد.

۶. آثار تطهیر درآمدها و اموال ناشی از قاچاق مواد مخدر

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر، همان‌طور که اشاره شد، از جمله فعالیت‌های ناسالم اقتصادی به شمار می‌رود که خود زاینده و در عین حال تکمیل‌کننده فعالیت‌های مجرمانه دیگر به شمار می‌آید. چنین فعالیت‌هایی نه تنها اقتصاد کشورها، بلکه روابط اجتماعی و سیاسی آنها را نیز تحت تأثیر منفی و زیان‌بار خود قرار می‌دهد (جانپور و معروفی، ۱۳۹۲: ش ۶/۱۳۱). پدیده تطهیر می‌تواند اثر بالقوه مخربی بر اقتصاد و امنیت داشته باشد و در ضمن پیامدهای مجرمانه و بی‌ثباتی سیاسی - اقتصادی را به دنبال

داشته باشد (غلامی و پوربخش، ۱۳۹۰: ش ۹۹/۱). به همین علت، بررسی آثار منفی و نحوه مبارزه با آن در دستور کار سیاست‌گذاران اقتصادی و قضایی کشورها قرار گرفته است (هادیان، ۱۳۸۲: ۱۷۶).

یکی از مهم‌ترین مسائلی که کشورها با آن مواجه هستند، چگونگی افزایش رشد اقتصادی است. افزایش رشد اقتصادی نیز به عوامل مختلفی همچون ثبات بازارهای مالی، جذب سرمایه‌های خارجی و داخلی، ارائه خدمات بهتر و متنوع توسط بازارهای مالی و... بستگی دارد. اگر در برابر فعالیت‌های سالم اقتصادی مانعی ایجاد شود با کندی توسعه اقتصادی، بی‌ثباتی و تخریب بازارهای مالی و در نهایت با نابسامانی اقتصادی مواجه خواهیم شد.

از جمله موانع مؤثر در راه فعالیت سالم اقتصادی، عملیات تطهیر است؛ زیرا تطهیر درآمدهای جرم قاچاق مواد مخدر یک جرم اقتصادی است که عواید مالی گسترده‌ای برای سازمان‌های جنایی در بر دارد و آثار منفی اقتصادی تطهیر قابل توجه است.

۱-۶. تخریب بازار مالی

عمل انتقال و جریان وجوه و پس‌اندازها بین تقاضاکننده‌ها و عرضه‌کننده‌ها، در سامانه مالی در یک کشور انجام می‌شود. بیشتر اقتصاددانان بر این باورند که بازارهای مالی نقش کلیدی در رشد توسعه اقتصادی دارند و تفاوت در ارائه خدمات توسط بازارهای مالی ثابت، موجب تفاوت رشد اقتصادی کشورها می‌شود. به طور کلی، گسترش خدمات مالی بهتر و کاراتر، رشد اقتصادی بالاتری را ایجاد می‌کند و در مقابل، ایجاد مانع بر سر راه فعالیت‌های مالی، رشد اقتصادی را با کندی مواجه می‌سازد (هادیان، ۱۳۸۲: ۱۷۹).

در پدیده تطهیر با دو مسئله مواجهیم؛ از یک طرف، منابع گسترده‌ای از اول وارد بازار مالی می‌گردد و از طرف دیگر، حجم وسیعی از وجوه یا مبالغ در یک زمان مشخص برای انجام یک فعالیت غیر قانونی از بازار خارج می‌شود. این مسئله بر ثبات بازار مالی که به سازگاری و تعامل بین دو عنصر عرضه‌کننده و تقاضاکننده منابع متکی است تأثیر می‌گذارد و بازار مالی را دچار مشکل می‌سازد؛ در صورت عدم ثبات

بازارهای مالی، اعتماد صاحبان منابع از این بازار زایل می‌گردد و با زایل شدن اعتماد صاحبان سرمایه و منابع از بازارهای مالی، جذب سرمایه و منابع داخلی و خارجی با مشکل مواجه می‌شود و بدین سان بخش تولیدی اقتصاد دچار مشکل خواهد شد.

۲-۶. ورشکستگی بخش خصوصی

از پیامدهای منفی تطهیر عواید ناشی از جرم قاچاق مواد مخدر، ورشکستگی و تخریب بخش خصوصی است که به صورت قانونی فعالیت می‌کنند. با خرید و فروش و جابه‌جایی مواد مخدر، درآمدهای وسیع و گسترده‌ای نصیب باندهای مجرمانه می‌شود. این عواید به طرق گوناگون، موجبات خارج شدن بخش خصوصی و بنگاه‌های اقتصادی از چرخه رقابت می‌شود. سازمان‌های مجرمانه برای قانونی جلوه دادن درآمدهای حاصل از قاچاق مواد مخدر، اقدام به فعالیت‌های به ظاهر موجه و قانونی می‌کنند. این فعالیت‌ها، همانند همان فعالیت‌هایی است که بخش‌های خصوصی دیگر در حال انجام آن هستند، با این تفاوت که فعالیت‌های گروه‌های جنایی که به منابع مالی غیر قانونی اتکا دارند با یک پشتوانه عظیم مالی از جانب مجرمان و درآمدهای غیر قانونی آن‌ها اداره می‌شود. در نتیجه، قیمت پیشنهادی آن‌ها برای کالا و خدمات مورد نظر می‌تواند حتی کمتر از قیمت تمام‌شده بنگاه‌های قانونی باشد که این امر شرایط خروج از رقابت آزاد را برای بنگاه‌های اقتصادی خصوصی و در نتیجه ورشکستگی آن‌ها فراهم می‌سازد.

توانایی ظاهری و حمایت‌های چشمگیر دست‌اندرکاران فعالیت‌های مجرمانه سازمان‌یافته از این بنگاه‌ها، موجب پیدایش مزیت نسبی برای جذب منابع مالی از بازارهای مالی برای این دست از بنگاه‌ها می‌شود. در نتیجه، در عمل رقابت با آن‌ها دشوار می‌شود و موجب خروج بنگاه‌های قانونی از جریان فعالیت‌های اقتصادی و در نتیجه ورشکستگی آن‌ها خواهد شد (غلامی و پوربخش، ۱۳۹۰: ۱/۱۰۱).

۳-۶. تخریب بخش واقعی اقتصاد

هدف باندهای تبهکاری، سرمایه‌گذاری برای تولید کالاهای ضروری و ایجاد اشتغال نیست، بلکه آن‌ها عمدتاً در زمینه‌های غیر مولد که توجیه اقتصادی ندارند مثل

بخش‌های مربوط به هتل‌داری، رستوران‌داری و کلوب‌های تفریحی، مبادرت به سرمایه‌گذاری می‌کنند که درآمدهای متغیر دارند و این درآمدهای متغیر بیشتر اجازه‌گریز از قوانین را می‌دهد (مرادی، ۱۳۸۷: ۷۱).

فعال کردن بعضی از فعالیت‌های غیر مفید از نظر اقتصادی موجب می‌شود که حتی دیگر منابع قانونی نیز به آن فعالیت‌ها روی آورند. در نتیجه، کمبود منابع در فعالیت‌های ضروری باعث کند شدن رشد اقتصادی خواهد شد (هادیان، ۱۳۸۲: ۱۸۲).

بدین‌سان، تطهیر عواید حاصل از قاچاق اولاً صرف تولید کالاهای ضروری و ایجاد اشتغال نمی‌شود و ثانیاً بخش‌های خصوصی و بنگاه‌های اقتصادی دیگر نیز تمایل به سمت این فعالیت‌ها نشان می‌دهند که در نتیجه پایه‌های اصلی اقتصاد یک کشور که همان انجام فعالیت‌های اقتصادی تولیدی است متزلزل، و بخش واقعی اقتصاد تخریب می‌گردد که کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی نیز کاهش می‌یابد.

نتیجه‌گیری

تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر، تبدیل یا انتقال عواید حاصل از جرم قاچاق مواد مخدر اعم از پول یا هر گونه مالی با قصد مخفی نمودن منشأ غیر قانونی عواید حاصله است. به نظر می‌رسد جرم تطهیر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر، مقید به مشروع جلوه دادن عواید جرم قاچاق مواد مخدر و فعالیت‌های مجرمانه دیگر است. بنابراین اگر رفتارهای مرتکب یا مرتکبان این جرم منجر به مشروع و قانونی جلوه دادن عواید حاصل از جرم قاچاق مواد مخدر نشود جرم مورد نظر محقق نمی‌شود.

به نظر می‌رسد قانون‌گذار ایرانی نتوانسته قانونی جامع و مانع در باب تطهیر عواید ناشی از جرم، خصوصاً جرم قاچاق مواد مخدر تدوین کند. لذا پیشنهاد می‌شود که با توجه به محتوای قانون ارتقای سلامت اداری و مقابله با فساد (ابراهیمی، ۱۳۹۴: ش ۷/۲)، اقدام به تدوین چنین قانونی شود.

قانون‌گذار در باب تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر باید بین درآمدهای حاصل از فروش جزئی مواد مخدر و ترانزیت و تولید و فروش گسترده آن‌ها توسط باندهای تهیه‌کاری قائل به تفکیک شود. در مورد اول به نظر می‌رسد اتخاذ ضمانت اجراهای سبک

برای پیشگیری از پیامدهای سوء ناشی از ضمانت اجراهای کیفری مناسب باشد؛ اما در مورد گروه دوم به نظر می‌رسد اتخاذ مجازات‌ها و ضمانت اجراهای کیفری امری ضروری باشد.

همچنین قانون‌گذار در قانون مبارزه با پول‌شویی، توجهی به معاملات ارزی کلان و تصدیق هویت اشخاصی که پول یا اموالی را به بانک‌ها واریز می‌کنند ندارد؛ امری که پس از بررسی‌ها و قانونگذاری‌های متعدد در کشورهای مختلف برای پیشگیری از جرم تطهیر بدان نائل شده‌اند. به نظر می‌رسد برای کاهش میزان جرم تطهیر عواید ناشی از قاچاق مواد مخدر، قانون‌گذار باید محدودیت‌هایی برای افتتاح حساب قائل شود و افتتاح حساب بیش از مبالغ مشخصی را منوط به تصدیق هویت افتتاح‌کننده نماید.

قانون‌گذار باید اقدامات پیشگیرانه اعم از وضعی و اجتماعی را برای کاهش ارتکاب جرم مذکور تعریف کند و در تنظیم دقیق قانونی برای مبارزه با تطهیر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر به اقدامات پیشگیرانه توجه خاصی نماید.

به نظر می‌رسد قانون‌گذار در ذیل قوانین مربوط به قاچاق مواد مخدر به جرم‌انگاری خاص تطهیر عواید حاصل از فروش، خرید، تولید و ترانزیت این مواد بپردازد؛ امری که می‌تواند اهمیت زیادی در مبارزه مؤثر با قاچاق مواد مخدر داشته باشد؛ زیرا یکی از عوامل اصلی ارتکاب جرم از سوی مرتکبان، سودآور بودن جرم قاچاق مواد مخدر است. این موضوع، انگیزه‌ای قوی برای ارتکاب جرم از سوی باندهای تبهکاری بین‌المللی محسوب می‌گردد. بنابراین اگر قانون‌گذار ایرانی توجه جدی برای مبارزه با این عواید نشان دهد و از دورنمای سودآوری آن بکاهد به طور قطع می‌توان کاهش ارتکاب این جرم را توقع داشت.

در نهایت به نظر می‌رسد تدوین قانونی جامع که شامل همه جنبه‌های جرم تطهیر باشد ضروری است و تنها در سایه قانونی جامع و مانع می‌توان به اهداف مورد نظر قانون‌گذار در پیشگیری و سرکوبی تطهیر عواید حاصل از قاچاق مواد مخدر نایل آمد.

کتاب‌شناسی

۱. ابراهیمی، شهرام، «رویکرد جرم‌شناختی جرایم اقتصادی»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، شماره ۵، ۱۳۹۲ ش.
۲. همو، «رویکرد قانون‌گذار به پیشگیری از جرم در قانون ارتقای سلامت اداری»، دوفصلنامه پژوهش‌نامه حقوق کیفری، سال ششم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۴ ش.
۳. باقرزاده، احد، جرایم اقتصادی و پول‌شویی، تهران، مجلد، ۱۳۸۳ ش.
۴. بوریگان، ژاک، «بزهکاری سازمان‌یافته در حقوق کیفری فرانسه»، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله تحقیقات حقوقی، دانشگاه شهید بهشتی، شماره‌های ۲۱-۲۲، ۱۳۸۷ ش.
۵. تدهیمی اصفهانی، فریده، پول‌شویی، تهران، زعیم، ۱۳۸۱ ش.
۶. جانی‌پور، کرم و مختار معروفی، «تحلیلی در لزوم جرم‌انگاری پول‌شویی»، آموزه‌های حقوق کیفری، شماره ۶، ۱۳۹۲ ش.
۷. جزایری، مینا، «نگاهی به جرم پول‌شویی و اسناد بین‌المللی مهم مرتبط با آن»، مجله روند، شماره‌های ۴۲-۴۳، ۱۳۸۳ ش.
۸. جعفری، حسینعلی، بررسی فقهی - حقوقی پول‌شویی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۸۴ ش.
۹. حیدری، علی‌مراد، تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و حقوق جزای ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، ۱۳۸۲ ش.
۱۰. خسروی فارسانی، داریوش، تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و حقوق ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۱ ش.
۱۱. دفتر بررسی‌های اقتصادی، «ضرورت بازنگری در لایحه منع پول‌شویی در ایران»، مجلس و پژوهش، سال دهم، شماره ۳۷، ۱۳۸۲ ش.
۱۲. سلیمی، صادق، «تطهیر پول در اسناد بین‌المللی و لایحه پول‌شویی، مجله تخصصی الهیات و حقوق، شماره ۶، زمستان ۱۳۸۱ ش.
۱۳. همو، رویکرد حقوق بین‌الملل کیفری نسبت به جنایات سازمان‌یافته فراملی در کنوانسیون پالمو، رساله دکتری حقوق بین‌الملل، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، ۱۳۸۱ ش.
۱۴. غلامی، علی و سیدمحمدعلی پوربخش، «مبارزه با پول‌شویی در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی، دو فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات اقتصاد اسلامی، شماره ۱، ۱۳۹۰ ش.
۱۵. غنچی، علی، فرهنگ آموزش مبارزه با مواد مخدر، تهران، اداره کل پشتیبانی و آموزشی ناجا، ۱۳۷۷ ش.
۱۶. مرادی، ولی، سیاست جنایی ایران در قبال جرم پول‌شویی و مطالعه تطبیقی در اسناد بین‌المللی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، ۱۳۸۷ ش.
۱۷. میرمحمدصادقی، حسین، جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، چاپ چهارم، تهران، میزان، ۱۳۸۳ ش.
۱۸. هادیان، ابراهیم، پول‌شویی (مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی)، تهران، وفاق، ۱۳۸۲ ش.

ترجمه چکیده ها

موجز المقالات

إبداع المقنن في القصاص من غير محلّ الجناية في قانون العقوبات الإسلامية عام ١٣٩٢ ش.

□ عادل ساريخاني (أستاذ مشارك بجامعة قم)

□ مرتضى ميرزائي مقدّم (طالب الدكتوراه في فرع قانون العقوبات وعلم الإجرام)

القصاص من غير محلّ الجناية، من إبداعات المشرع الإيراني في عام ١٣٩٢ ش. والسؤال الأساس في هذا الموضوع هو السؤال عن إمكان الاقتصاص من غير محلّ الجناية وأقلّ منها أو يلزم القصاص من محلّ الجناية فحسب. اختلف الفقهاء في هذه المسألة بين الجنایات المضبوطة وغير المضبوطة. فمنهم من لا يقبل القصاص من غير محلّ الجناية في غير المضبوطة مستنداً إلى أصل المماثلة في القصاص ويحكم بالدية ومنهم من يقبله مستنداً إلى الإجماع وعمومات القصاص وفي المضبوطة يقول أكثر الفقهاء بعدم إمكان القصاص من غير المحلّ، معللاً بإمكان القصاص من المحلّ ولا دليل على القصاص من غير المحلّ. ولكنّ البعض يرى إمكان القصاص من غير المحلّ إلاّ أنّه مشروط برضى الجاني. الناتج عن دراسة وجهة نظر المقنن أنّه يرى إمكان هذا

النوع من القصاص من دون تفریق بین المضبوطة وغير المضبوطة إذا رضی الجانی .
المفردات الرئيسة: القصاص من غير محلّ الجناية، الجنايات المضبوطة، الجنايات
غير المضبوطة، المماثلة.

تحديات العدالة والكفاءة في خطاب المديرية الجنائية

مع التأكيد على القانون الإيراني

- راضية قاسمي كهريزسنگي (طالبة الدكتوراه في فرع قانون العقوبات وعلم الإجرام)
- محمد فرجيه (أستاذ مشارك بجامعة تربية المدرّس)

واجهت أنظمة العدالة الجنائية -الهيكل التنظيمية المعقدة ذات الأغراض المتعددة- التحديات العميقة في العقود الأخيرة. هذه التحديات ناتجة من عدم الكفاءة والكلفات الهائلة وتطويل المحاكمات من جانب ويرجع إلى أزمة المشروعية وعدم اعتماد الشعب بأنظمة العدالة الجنائية من جانب آخر. التوجه إلى المديرية أسلوب حديث للإجابة عن العراقيل في مجال الخدمات العامة وهذا الأسلوب يستخدم للإجابة مناهج القطاع الخاص ويؤكد على احترام الزبائن وتقييم الأعمال ومديريتها وتدوين السياسات البيئية للأعمال... وقد أدت هذه المديرية إلى إجراء تعديلات أساسية في أخذ القرارات والسياسات للعدالة الجنائية. ولكن الدقة في آثار المديرية تحكى عن التحديات النظرية والعملية في مجال التدخّلات الجنائية التي منها تحدى العدالة الجنائية وكفاءتها. تهدف هذه المقالة رسم الأبعاد النظرية والعملية لهذه التحدى في الأنظمة القضائية مراعيًا منهج تحليل الوثائق والقوانين الموجودة. يظهر من هذه الدراسة أن أبرز رمز يرمى إلى الكفاءة هو التأكيد على كثرة ما يخرج من المحاكم وكثرة القضايا المحكوم بها والتوجه إلى الإحصائيات، وهذا وإن أدى إلى كثرة القضايا المحكمة فيها ظاهراً، ولكن لم يؤد إلى الدقة في الإجراءات القضائية.

المفردات الرئيسة: نظام العدالة الجنائية، التوجه إلى المديرية، العدالة، الكفاءة، الإنتاجية.

مقارنة حكم موت الجاني وفراره وكيفية أداء الدية

بين قانوني العقوبات السابق واللاحق

□ كيومرث كلاتري (أستاذ مشارك بجامعة مازندران)
 □ عادل عليور (طالب الدكتوراه في فرع قانون العقوبات وعلم الإجرام)

يدرس هذا المقال موضوع موت القاتل وفراره المنصوصين في المادتين ٢٦٠ من قانون العقوبات السابق وال٤٣٥ من قانون العقوبات اللاحق مقارنةً بينهما ويدرس أيضاً الفروض والشقوق المحتملة لهذا الموضوع ويبحث عن جذوره الفقهية ويبين مفهوم فرار الجاني والمفاهيم المشابهة للفرار مثل الانتحار والفرق في الحكم على اختلاف أنواع القتل وضرورة تحقق الشرط الذي يشترط عدم وجدان الجاني الفارّ وتعيين المسؤول لأداء الدية وسراية أو عدم سراية الحكم المذكور في المادة إلى الجنايات ما دون النفس.

المفردات الرئيسية: القتل، فرار الجاني، الانتحار، الدية، الأقارب.

تبرير العقوبة في نظام العدالة بمثابة الإنصاف

□ هادي رستمي (أستاذ مساعد بجامعة بوعلی سینا)
 □ عليرضا تقی پور (أستاذ مساعد بجامعة بوعلی سینا)

فكرة العدالة بمثابة الإنصاف، متخذة من آراء «جان رالز»، من أشهر الفلاسفة السياسيين الليبراليين في القرن العشرين. لم يغفل رالز في شرح نظرية العدالة، من تبرير العقوبة وبين نظرياته الأخيرة ومناهجه الحديثة الخاصة بتأسيس العقوبة موجزة وخاطفة. يختلف نظرية هذا العالم المفكر في أثره المشهور «نظرية العدالة» اختلافاً تاماً مع ما بينه سابقاً في مقاله «مفهومان من القواعد». يسعى رالز في مقالته الأخيرة لتبرير العقوبة أن يربط بين التعاليم التي تهدف العقوبة والتي تهدف الفائدة ويعطى كلاً منهما حقه. نرى أنّ الأساليب التي أخذها رالز لتبرير العقوبة في نظرية العدالة نسخت نظريته السابقة في مقالة «مفهومان من القواعد». هذه المقالة ترمي إلى بيان العقوبة بمثابة الإنصاف في نظام العدالة وإلى إثبات صحة النظرية.

المفردات الرئيسية: رالز، إنصاف، التوجه إلى العقوبة، التوجه إلى الفائدة، العدالة.

معرفة ألوان العقوبات للشخصية الاعتبارية

- حسن پوربافرانی (أستاذ مساعد بجامعة إصفهان)
- مهديّة سيفی (ماجستير بفرع قانون العقوبات وعلم الإجرام)

الاعتراف بالمسؤولية الجنائية للشخصية الاعتبارية من إبداعات قانون العقوبات الإسلامية في عام ١٣٩٢ ش. ومع الاعتراف بها علينا أن نبحث عن كيفية العقوبة ونوعها. وكما أنّ الشخصية الاعتبارية لا تقدر اقرار أية جريمة، لا تعاقب بأية عقوبة. فلذلك عدّد القانون في المادة ٢٠١ فهرساً من العقوبات التي تعاقب بها الشخصية الاعتبارية، على أنّ القانون لم يكمل بعد، بيان المسائل كلّها حول عقوبتها. مع الالتفات بالإبهامات الموجودة في القانون في صعيد تطبيق العقوبات الأصلية والمكمّلة وغيره، ترمي هذه الدراسة تقييم عقوبات الشخصية الاعتبارية.

المفردات الرئيسية: الشخصية الاعتبارية، العقوبات الأصلية، العقوبات التبعية، العقوبات المكمّلة، العقوبة الشرعية.

قاعدة ردّ الأدلة في الولايات المتحدة الأمريكية

ومقارنتها مع الضمانات الإجرائية المشابهة لها في إيران

- مهدي صبوري پور
- أستاذ مساعد بجامعة الشهيد بهشتي

الأدلة التي حصلت من غير الطرق القانونية التي استعملها الضباط تردّ في المحكمة ولا يستدلّ بها وهذا الردّ ضمانة إجرائية لرعاية القانون في تحصيل الدليل ويعرف هذا الأمر باسم «قاعدة ردّ الأدلة» التي يعمل بها في الولايات المتحدة للتفتيش والاعتقالات غير القانونية. لافتاً بأنّ العمل بهذه القاعدة قد تؤدّي إلى عدم إمكان المحكومية للمجرمين الخطرين والذي أثار الانتقادات الكثيرة، فقد تحركت المحكمة العليا في هذه السنوات الأخيرة نحو الحدّ والتحديد من نطاق هذه القاعدة. أمّا النظام القانوني في إيران، نظر نظرة خاطفة بهذه القاعدة في البند الأول من المادة ١٩٠ من أصول محاكماتها الجزائية المصادق عليه عام ١٣٩٢ ش. إذ يحمي في هذه المادة حقّ المتهم في اتخاذ الوكيل

ولكن لم يطبق هذا البند من المادة أبداً وقبل التطبيق والعمل غيّرت في التعديلات الواردة على القانون في عام ١٣٩٤ وحذفت قاعدة ردّ الأدلة منه. والمادة ٣٨ من الدستور والمادة ٩١ من قانون رعاية الحرّيات المشروعة وحفظ الحقوق المدنيّة وإن صرحتا بعدم قبول الإقرار الحاصل من التعذيب إلا أنّها غير قاعدة ردّ الأدلة ووجودهما في القوانين ليس بمعنى وجود القاعدة في القانون الإيراني. وعلى أساس هذا لا يوجد أيّ مصداق من القاعدة في قانون العقوبات الإيراني.

المفردات الرئيسة: الدليل، الضمانة الإجرائيّة، قاعدة الردّ، قواعد أصول المحاكمات.

تغسيل العائدات الحاصلة من تهريب المخدّرات في القانون الداخليّ والأسناد الدوليّة

- رضا عباسپور (أستاذ مساعد بجامعة الإسلامية الحرّة في كَناباد)
- علي واعظ طبسي (أستاذ مساعد بجامعة الإسلامية الحرّة في مشهد)

الغرض من تغسيل العائدات الحاصلة من تهريب المخدّرات هو المنع عن كشف مصادر هذه الأموال بسبب استهلاكها في الأنشطة المشروعة. وقد توجّه إلى هذه الجريمة القانون الدوليّ خلافاً للقانون الإيراني. ويتبنّى هذا المقال بيان العناصر المؤلّفة لتغسيل الأموال الحاصلة من الجريمة في مفهومها العامّ وتغسيل العائدات الناجمة من تهريب المخدّرات في مفهومها الخاصّ ويتبنّى أيضاً الدراسة والتحقيق في مفهوم التغسيل وميزاته وأغراضه وآثاره. يقترح هذا المقال أن يعدّل المشرع قوانين المخدّرات ويضع قانوناً يجرّم فيه تغسيل الأموال الحاصلة من الاتّجار بالمخدّرات، بيعها وشراءها وإنتاجها وتصديرها وتوريدها وأخيراً يأتي وجهات نظر المؤلّف حول القانون الجامع لجريمة تغسيل الأموال الحاصلة من الاتّجار بالمخدّرات.

المفردات الرئيسة: المخدّرات، تغسيل الأموال، العائدات الحاصلة من الجريمة.

المصادر الجنائيّة الهرميّة في أوروبا والتحدّيات التي تواجهها

- محمود روح الأمنيّ
- أستاذ مساعد بجامعة الشهيد باهنر في كرمان

يمكن القول بالمرحلتين المتميزتين في مصادر القانون الأروبي بعد دراسة المصادر والمآخذ المؤلفة للقانون الجنائي الأروبي. أنشأ ظهور مفهوم الدولة - الأمة تحوُّلاً أساسياً في المصادر القانونيّة وأوجب التمييز والفروق العميقة في العناصر المؤلفة للقانون في المرحلتين المذكورتين (قبل ظهور مفهوم الدولة - الأمة وبعده). للمصادر القانونيّة كواقع خارجي، قبل ظهور هذا المفهوم ميزاتها التي تمكّنتنا معرفة هذه المرحلة بأحسن وجه من جانب ومن جانب آخر يعرف لنا ماهية القانون الصالح للتنفيذ والتطبيق قبل ظهور المفهوم. هذا المقال يرمي إلى دراسة ميزات القانون في المرحلة الأولى ثم يدرس ويحلل مؤلفات وميزات القانون الحديث بعد ظهور مفهوم الدولة - الأمة والذي أنشئ في قالب النظام الهرمي. وظهر اليوم في بلدان الاتحاد الأروبي قانون باسم القانون الأروبي والذي يعمل به ويطبّق في البلدان الأروبي جنباً إلى جنب القانون الداخلي. وضعف القانون الداخلي أو القانون الحديث مسبب من تطبيق هذا القانون الحديث ونوع تعامله مع القانون الداخلي في البلدان الأروبي والذي أدى إلى تزلزل النظام الهرمي. المفردات الرئيسة: الهرم، النظم القانوني، القانون الحديث، القانون الأروبي، التسلسل الإداري، عدم النظم القانوني، قانون الشبكة.

الاختيارات القانونيّة للشرطة في استعمال الأسلحة الناريّة دراسة مقارنة في السياسة الجنائيّة لإيران وبريطانيا

□ على أفراسيابي

□ عضو الهيئة التدريسيّة بجامعة أمين للعلوم الانتظاميّة

الطرق القانونيّة لاستعمال السلاح الناري من قبل الشرطة، من الموضوعات المهمّة في مطالعات الحقوق البشريّة. للشرطة الإنجليزيّة تجارب مفيدة في صعيد إجراء التعديل في إطلاقاتها الناريّة، نرى أنّه من المفيد للشرطة الإيرانيّة دراسة هذه التجارب. هذه الدراسة مع منهجها المقارن تسعى أن يجيب عن هذا السؤال: ما هي وجهة نظر إيران وبريطانيا في نظامهما القانوني بالنسبة إلى حمل السلاح الناري واستعماله. أكثر الموظّفين الإجرائيين للشرطة في إيران يحملون السلاح الناري في عمليّاتهم اليوميّة وجوّز القانون المصادق عليه في عام ١٣٧٣ ش. استعمال الأسلحة الناريّة في اثني عشر مورداً بشرط

الضرورة. وفي بريطانيا لا يحمل ضباط الشرطة الأسلحة النارية ويعين موارد الحمل والاستعمال من قبل جمعية ضباط الشرطة وفي القوانين الراهنة في بريطانيا يجوز استعمال السلاح إذا كانت نفس الضابط أو أحد المواطنين في خطر حال وفي نفس الحالة أيضاً يجب الضابط أن يستأذن القائد لإطلاق النار إلا إذا كان الاستئذان يؤدي إلى تشديد الخطر. لتقليل الإطلاقات النارية غير القانونية في الشرطة الإيرانية يجب عليهم أن لا يحملوا السلاح الناري إلا أن في بعض المحافظات التي تحدث فيها حوادث إرهابية وهجمات مسلحة ضد الشرطة فيجوز لهم أن يزودوا بالسلاح. وأنه من الضروري أن يستعمل السلاح في حفظ أنفس الضباط أو المواطنين ولا يجوز في التنقيب وكشف الجريمة واعتقال المتهمين.

المفردات الرئيسة: استقرار النظم وحفظه، الأسلحة النارية، تحمل المسؤولية.